

Ключевые слова: оцінка, аудиторський ризик, аудиторська перевірка, ризик-орієнтований підхід, концепції аудита.

Bobrovych O.B. Methodical approaches to assessing audit risk

In the article the current approaches to assessing audit risk are defined. Directions for its improvement according to the risk-based approach of audit procedures are proposed. The model of the overall audit risk is defined, which was proposed by the American Institute of Certified Public Accountants. The model of quantifying assessing audit risk is researched.

Keywords: assessment, audit risk, audit, risk-based approach, the concept of auditing.

УДК 658.14:005.934

Доц. І.Б. Висоцька, канд. екон. наук;
магістрант В.В. Комаричина – Львівський ДУВС

ОПТИМІЗАЦІЯ СТРУКТУРИ КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВА З МЕТОЮ ПІДВИЩЕННЯ ЙОГО ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ

Розглянуто проблему формування оптимальної структури капіталу підприємства як складової стратегії забезпечення його фінансової безпеки, проаналізовано основні фактори, що впливають на співвідношення власного і залученого капіталу, а також узагальнено методи його оптимізації.

Ключові слова: фінансова безпека підприємства, власний капітал, залучений капітал, структура капіталу, оптимізація.

Постановка проблеми. Функціонування підприємств у сучасних умовах пов'язане з великою кількістю ризиків, загроз та небезпек. На передній план виходить проблема забезпечення фінансової безпеки підприємства, на рівень якої впливають різноманітні чинники. Тому першочергового значення набуває побудова комплексної системи фінансової безпеки підприємства, що ґрунтується на найважливіших фінансових пропорціях, зокрема на оптимальній структурі капіталу.

Аналіз останніх досліджень. Проблему знаходження оптимального співвідношення між власними та залученими фінансовими ресурсами підприємства широко висвітлено у працях І.О. Бланка, Л.О. Матвійчук, Р.А. Слав'юка, В.В. Стадник, В.О. Подольської, О.В. Яріш, І.Й. Яремко та ін. Проте, проблема структуризації капіталу підприємства та впливу її на фінансову безпеку підприємства є багатовекторною, тому потребує подальшого розвитку та досліджень.

Метою дослідження є аналіз та узагальнення теоретичних підходів і методів формування оптимальної структури капіталу підприємства як складової системи його фінансової безпеки.

Виклад основного матеріалу. В умовах нестабільності зовнішнього середовища функціонування промислових підприємств, для яких характерним є ускладнення умов господарювання та зростанням конкурентної боротьби між господарюючими суб'єктами, їх фінансовий стан значно погіршується, що в майбутньому може призвести до банкрутства. Тому головною проблемою підприємств є забезпечення їхньої фінансової безпеки. Донедавна фінансову безпеку дослідники розглядали як складову економічної безпеки держави або підприємства. Однак фінансова безпека має і самостійне значення. У

проекті Концепції фінансової безпеки України [1, с. 40], фінансова безпека підприємницьких структур визначається як "складова економічної безпеки, яка характеризує стан захищеності їх життєво важливих (ключових) інтересів у фінансовій сфері від впливу широкого кола негативних чинників (загроз)". Також у Концепції зазначено, що мінімізація загроз та забезпечення інтересів фінансової безпеки України може бути здійснене на державному рівні.

Фінансова безпека підприємств у розумінні Д. Ваньковича [2, с. 11] – це відсутність фінансової небезпеки підприємства, а саме вдале управління оперативною, фінансовою та інвестиційною діяльністю. Таке визначення аналізованого поняття, на погляд авторів, не є оптимальним, оскільки враховує тільки стан відсутності внутрішніх загроз, а, отже, практично не зважає на можливість впливу загроз зовнішнього середовища. Так, К. Горячева [3, с. 65] під фінансовою безпекою підприємства розуміє такий фінансовий стан, який характеризується збалансованістю та якістю сукупності фінансових інструментів, технологій і послуг, які використовує підприємство, стійкістю до внутрішніх і зовнішніх загроз, здатністю фінансової системи підприємства забезпечувати достатніми обсягами фінансових ресурсів реалізацію його фінансових інтересів, завдань, місії та розвитку.

Фінансову безпеку як ступінь захищеності фінансових інтересів на всіх рівнях фінансових відносин або рівень забезпеченості підприємства фінансовими ресурсами, достатніми для задоволення його потреб і виконання існуючих зобов'язань, трактує О. Барановський [4, с. 28]. І.О. Бланк [5, с. 14] у тлумаченні аналізованого поняття ґрунтується на парадигмі системного підходу, інтегруючи поняття "економічна безпека підприємства" та "фінанси підприємства". Він зазначає, що фінансова безпека підприємства – це кількісно та якісно детермінований рівень його фінансового стану, що забезпечує стабільну захищеність його фінансових інтересів від реальних і потенційних внутрішніх та зовнішніх загроз.

Отже, наведені визначення характеризують фінансову безпеку, з одного боку, як стан захищеності певного суб'єкта від впливу загроз чи стан, за якого відсутні загрози, а з іншого – як складову економічної безпеки та елемент системи фінансових відносин. Підсумовуючи сказане, можна виокремити такі сутнісні характеристики фінансової безпеки підприємства:

- фінансова безпека є одним з основних елементів економічної безпеки підприємства;
- фінансова безпека може бути охарактеризована за допомогою системи кількісних і якісних показників;
- показники фінансової безпеки повинні мати граничні значення, за допомогою яких можна судити про ступінь фінансової безпеки підприємства;
- фінансова безпека забезпечує захищеність фінансових інтересів підприємства;
- фінансова безпека підприємства повинна забезпечувати його розвиток і стійкість. Показником розвитку підприємства виступає ріст його теоретичної вартості, а показником стійкості – фінансова рівновага підприємства.

Забезпечення фінансової безпеки підприємства – це процес запобігання будь-яким збиткам від негативних впливів внутрішніх і зовнішніх чинників на різні аспекти комерційної діяльності. Це можливо за рахунок створен-

ня фінансових передумов для стабільного і максимально ефективного функціонування підприємства у теперішньому та майбутньому періодах. Таке бачення фінансової безпеки виходить з того, що ефективне функціонування та розвиток підприємства, а, отже, і фінансова безпека визначаються певними параметрами його фінансового стану, фінансовими пропорціями, однією з яких є оптимальна структура капіталу підприємства.

Поняття "структура капіталу" має неоднозначний і дискусійний характер. У найзагальнішому вигляді це поняття характеризується як співвідношення власних та позикових фінансових коштів, які підприємство використовує в процесі своєї господарської діяльності. Водночас під час розгляду як власного, так і позикового капіталу в них вкладається різний економічний зміст. Зокрема, І.О. Бланк дає таке визначення: "Структура капіталу являє собою співвідношення всіх форм власних і позикових фінансових коштів, що використовуються підприємством у процесі господарської діяльності для фінансування активів" [6, с. 752]. У вітчизняній економічній літературі можна знайти різні визначення поняття "структура капіталу". Так, В.Н. Суторміна, В.М. Федосов, С. Рязанова визначають структуру капіталу як співвідношення між основними джерелами під час формування фондів [7, с. 185]. Н.А. Русак та В.А. Русак вважають, що структура капіталу – це питома вага окремих елементів капіталу в загальній його сумі. А. Афанасьєв наводить таке формулювання: "Структура капіталу – це форма або складова капіталізації, яка належить до виду і пропорцій цінних паперів, що використовуються для збільшення фінансових ресурсів" [8, с. 23]. Структуризація капіталу підприємства дає змогу провести як якісне, так і кількісне оцінювання капіталу, а також охарактеризувати ефективність його використання.

Взаємозв'язок структури капіталу підприємства з його фінансовою безпекою полягає в тому, що надання переваги тому чи іншому джерелу фінансування впливає на поточний і майбутній стан підприємства. Це пояснюється тим, що використання тільки власного капіталу гарантує найвищу фінансову стійкість, але обмежує темпи розвитку, оскільки не може забезпечити формування додаткового обсягу активів в періоди сприятливої кон'юнктури ринку і не використовує фінансові можливості приросту прибутку на вкладений капітал. Орієнтація менеджменту на переважання позикового капіталу забезпечує високий фінансовий потенціал за рахунок приросту активів, а також можливості збільшення фінансової рентабельності внаслідок наявності ефекту фінансового левериджу, однак більшою мірою генерує фінансовий ризик і загрозу банкрутства. Дилемі незалежності і прибутковості покликана вирішити оптимізація структури капіталу, адже диференційований підхід до вибору джерел фінансування дає змогу регулювати рівень фінансової збалансованості підприємства, впливати на коефіцієнт рентабельності активів і власного капіталу, фінансової стійкості та платоспроможності і, у підсумку, формувати співвідношення між ризиком і доходністю.

Ефективність фінансово-економічного механізму управління капіталом підприємства знаходить відображення в оптимальній структурі капіталу, сформованій таким співвідношенням джерел, за якого максимально зростає доходність (рентабельність) капіталу підприємства. В основу системи управ-

ління капіталом покладено концепцію його структури. Процес планування структури капіталу має дві складові: оптимізацію співвідношення частки боргового фінансування і власних коштів і вибір конкретних фінансових інструментів для залучення капіталу. Ефективне функціонування підприємств ґрунтується на правильно обраній та сформованій структурі капіталу, врахуванні нових підходів до визначення окремих понять і категорій, розроблення та обґрунтування показників, що їх характеризують, і відповідають умовам реальної економіки.

Категорія "оптимізація" – може бути застосована у двох якісно різних контекстах. Перший із них визначає оптимізацію як встановлення оптимальних якостей і рух системи до оптимуму, тобто передбачає реалізацію перехідного процесу до оптимального стану. В іншому контексті оптимізація є процесом знаходження оптимального управлінського рішення, що передбачає дослідження якостей оптимального стану в статичному аспекті, аналіз їх зміни через вплив зовнішнього середовища та опис характеристик перехідних процесів. Сутність принципу оптимізації міститься в обранні такого рішення, яке найкращим чином урахувало би внутрішні можливості та зовнішні умови господарської діяльності підприємства.

Шляхи оптимізації структури капіталу вперше запропонував проф. І.О. Бланк [6]. Він визначає оптимальну структуру капіталу, яка відображає таке співвідношення використання власного та позикового капіталу, за якого забезпечується найбільш ефективний взаємозв'язок між коефіцієнтами рентабельності власного капіталу та коефіцієнтом фінансової стійкості підприємства, тобто максимізується його ринкова вартість. А. Савінкін зазначає, що оптимальна структура забезпечує максимальну рентабельність і достатню стабільність компанії. Т.В. Теплова вважає, що фінансове рішення за структурою – це вибір компромісу між прибутковістю і ризиком. Під оптимальною структурою розуміють таке співвідношення між окремими елементами капіталу, яке забезпечить оптимальне співвідношення прибутковості і ризику, відповідно.

На думку А.А. Пересади, оптимізація структури – це вибір найвигідніших співвідношень внутрішніх і зовнішніх джерел на кожному етапі життєвого циклу підприємства [9, с. 137]. Кожному етапу життєвого циклу підприємства характерні цілі його розвитку. Ці цілі мають бути пов'язані з метою формування фінансової структури капіталу. Основні етапи розвитку та відповідні їм цілі формування структури капіталу підприємства представлені в таблиці.

Табл. Етапи розвитку підприємства та цілі формування структури його капіталу

Етапи розвитку підприємства	Мета формування капіталу підприємства
Піднесення – збільшення частки ринку	Максимізація обсягу залучених ресурсів
Пік – максимізація поточного прибутку	Мінімізація витрат на залучення капіталу
Спад – збільшення вартості підприємства	Оптимізація фінансової структури капіталу
Криза – виживання підприємства	Мінімізація ціни капіталу і фінансових ризиків

Отже, визначення ефективного співвідношення елементів власного капіталу стає важливим завданням у прийнятті управлінських рішень підприємства. Метою, яку ставить перед собою підприємство під час визначення шляхів управління капіталом, є забезпечення добробуту власників підприємства в поточному та перспективному періодах, тобто досягнення певного рівня прибутковості або зростання ринкової вартості капіталу.

Рішення керівництва компанії стосовно вибору джерел фінансування формується під впливом низки об'єктивних і суб'єктивних факторів, які лягають в основу методів оптимізації структури капіталу:

- 1) оптимізація структури капіталу за критерієм максимізації рівня фінансової рентабельності, яка передбачає використання механізму фінансового левериджу;
- 2) оптимізація структури капіталу за критерієм мінімізації його вартості, заснована на попередньому оцінюванні вартості власного і залученого капіталу і багатоваріантних розрахунках середньозваженої вартості капіталу;
- 3) оптимізація структури капіталу за критерієм мінімізації рівня фінансових ризиків, пов'язана з процесом диференційованого вибору джерел фінансування різних складових активів підприємства.

На сьогодні не існує єдиного оптимального підходу визначення співвідношення структурних елементів капіталу для різних підприємств. Тому виникає потреба у процесі оптимізації структури капіталу дослідження питання порядку встановлення цільової структури капіталу підприємства з урахуванням економічного середовища, сфери і галузі діяльності. Здійснюючи процес оптимізації структури капіталу, варто враховувати вплив безлічі як внутрішніх, так і зовнішніх чинників. До внутрішніх чинників можна віднести:

1. Рівень та динаміку прибутковості підприємства. Більш високий та стійкий рівень прибутковості підприємства дає змогу використовувати більше власних внутрішніх фінансових ресурсів, з одного боку, а з іншого – дає змогу знайти зацікавлених інвесторів;
2. Масштаби та темпи зростання обсягів продажу. Зростання обсягів продажу стимулює процес залучення як власних внутрішніх джерел капіталу, так і зовнішніх;
3. Напрямок виробничо-господарської діяльності. Виробничу діяльність промисловості та в аграрному секторі економіки орієнтована на переважання власного капіталу, а в торговельній сфері, будівельному бізнесі – доцільна на залучення зовнішніх джерел фінансування;
4. Структура активів підприємства. Наявність високоліквідних активів дає змогу підприємствам залучати зовнішні джерела фінансування.
5. Необхідність істотного розширення розмірів бізнесу або реалізації масштабного інвестиційного проекту. Для цих цілей залучають фінансові ресурси, які не можуть бути отримані за рахунок власних джерел.

До зовнішніх чинників, що впливають на оптимізацію структури капіталу, можна віднести:

1. Податкову політику у країні. Ця політика позначається на використанні як власних, так і залучених джерел формування капіталу;

2. Стан фондового ринку. За розвиненості фондового ринку, доступності вільних фінансових ресурсів на ньому, у підприємств з'являється більше можливостей формування оптимальної структури капіталу;
3. Загрозу банкрутства. За загрози банкрутства підприємство має віддавати перевагу власним внутрішнім джерелам формування капіталу.

Формування оптимальної структури фінансового капіталу потрібно здійснювати окремо на підприємствах різних форм власності, різного організаційно-правового статусу з урахуванням галузевої належності, розмірів і виробничої структури. Процес оптимізації структури капіталу здійснюється за такою схемою (рис.):

Рис. Схема оптимізації структури капіталу

Отже, під час розроблення фінансової політики підприємства необхідно вибрати таку структуру капіталу, яка за найнижчої вартості капіталу дасть змогу збільшити ринкову вартість економічної одиниці. Оптимальною є така структура капіталу, яка дасть змогу звести до мінімуму середньозважену вартість капіталу і, водночас, підтримати кредитну репутацію фірми на рівні, який дає змогу залучити нові капітали на прийнятних умовах.

Література

1. Проект Концепції фінансової безпеки України / О.І. Барановський, Ю.О. Блашук та ін. // Фінансовий ринок України : інформ.-аналіт. бюлетень. – 2004. – № 7. – С. 40-78.
2. Ванькович Д.В. Забезпечення фінансової безпеки в процесі побудови системи управління фінансовими ресурсами підприємства / Д.В. Ванькович // Економічна система України: європейський вибір : матер. Міжнар. наук. конф. – Львів : Вид. центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2000. – С. 11-12.
3. Горячева К. О. Фінансова безпека підприємства, сутність та місце в системі економічної безпеки / К.С. Горячева // Економіст : наук. журнал. – 2003. – № 8. – С. 65-67.
4. Барановський О.І. Фінансова безпека в Україні (методологія оцінки та механізми забезпечення) / О.І. Барановський. – К. : Вид-во КНТЕУ, 2004. – 760 с.
5. Бланк І.А. Управление финансовой безопасностью предприятия / И.А. Бланк. – К. : Вид-во "Эльга", "Ника-Центр", 2004. – 784 с.
6. Бланк І.О. Управління фінансами підприємств : підручник [для студ. ВНЗ] / І.О. Бланк, Г.В. Ситник. – К. : Вид-во КНТЕУ. – 2006. – 779 с.
7. Суторміна В.М. Фінанси зарубіжних корпорацій : навч. посібн. / В.М. Суторміна, В.М. Федосов, Н.С. Рязанова / за ред. В.М. Федосова. – К. : Вид-во "Либідь", 1993. – С. 185.
8. Афанасьев А. Планування структури капіталу / А. Афанасьев // Банківська справа : наук.-практ. журнал. – 2000. – № 2. – С. 23-27.
9. Пересада А.А. Інвестиційний процес в Україні / А.А. Пересада. – К. : Вид-во "Лібра", 1998. – 423 с.

Высоцкая И.Б., Комарычина В.В. Оптимизация структуры капитала предприятия с целью повышения его финансовой безопасности

Рассмотрена проблема формирования оптимальной структуры капитала предприятия как составляющей стратегии обеспечения его финансовой безопасности, проанализированы основные факторы, влияющие на соотношение собственного и привлеченного капитала. А также обобщены методы его оптимизации.

Ключевые слова: финансовая безопасность предприятия, собственный капитал, привлеченный капитал, структура капитала, оптимизация.

Vysotska I.B., Komarychyna V.V. Optimization of capital structure the company with the purpose of increase of him financial security

The authors take the problem of forming the optimal enterprise capital structure, analyze the main factors that influence on the owned and debt capital correlation, generalize the methods of optimization.

Keywords: financial security of enterprise, owned capital, debt capital, capital structure, optimization.

УДК 336.143.2:330.131.7

Доц. О.В. Горалько, канд. екон. наук;
магістрант О.В. Горайська – Львівський ДУВС

БЮДЖЕТНА СКЛАДОВА СИСТЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ

Здійснено дослідження бюджетної безпеки як невід'ємної складової стратегії соціально-економічного розвитку держави. Висвітлено сутність бюджетної безпеки, з'ясовано її місце в системі національної, економічної і фінансової безпеки. Розглянуто основні негативні тенденції, що становлять істотні загрози бюджетній безпеці України та запропоновано заходи щодо покращення бюджетного забезпечення економічної безпеки.

Ключові слова: бюджет, бюджетна безпека, бюджетний дефіцит, загрози бюджетній безпеці, забезпечення бюджетної безпеки.

Вступ. Бюджетна безпека як важливий фактор соціально-економічного розвитку держави виступає своєрідним індикатором і критерієм ефективності її бюджетної політики та організації бюджетного процесу. З економічного погляду зору, бюджетна безпека виражає здатність держави за допомогою бюджету виконувати властиві їй функції та завдання, а також задовольняти потреби платників податків та одержувачів бюджетних коштів з урахуванням індивідуальних, корпоративних та суспільних інтересів. Відтак, забезпечення бюджетної безпеки держави знаходиться серед ключових завдань під час реалізації її стратегічних соціально-економічних пріоритетів.

Аналіз останніх наукових досліджень. Вивчення бюджетної безпеки в контексті соціально-економічного розвитку держави засноване на провідних ідеях, висновках і узагальненнях із проблематики бюджету та забезпечення національної безпеки вітчизняних і зарубіжних вчених-економістів. Серед українських і російських дослідників значний внесок у розвиток сучасної теорії бюджетної безпеки як складової національної, економічної та фінансової безпеки зробили: О. Барановський, О. Білорус, В. Геєць, В. Горбулін, Г. Дарнопих, І. Бінько, М. Єрмошенко, Я. Жаліло, Г. Івашенко, Л. Кістерський, Г. Козаченко, О. Лісовська, В. Мартинюк, В. Мунтян, Є. Олейніков, Г. Пастернак-Таранушенко, С. Пирожков, В. Предборський, А. Сухоруков, В. Шлемко та ін. Важливу роль у розкритті сутності бюджетної безпеки відіграють наукові праці зарубіжних вчених: Ж. Абена, Ш. Бланкарта, Дж. Бренана, Дж. Б'юкена, Ж. Голдена, К. Ерроу, Р. Келлі, Л. Коженювські, Л. Олвея, А. Ротфельда, В. Парето, Р. Дорнбуша, Дж. Стігліца, С. Фішера та ін.

Істотні зміни соціального та економічного характеру, що нині відбуваються в Україні, генеруються чинниками зовнішнього та внутрішнього напрямів, які за умов певного поєднання можуть мати не тільки позитивні ефекти, але й негативні, та становити реальну загрозу. Ефективно протидіяти загрозам має бюджетний механізм, який, використовуючи відповідні важелі, повинен забезпечити фінансову, зокрема бюджетну, безпеку держави.

Мета дослідження полягає у поглибленні теоретичних і організаційних засад бюджетної безпеки, виробленні висновків і практичних рекомендацій щодо її оцінювання та забезпечення під час реалізації стратегічних соціально-економічних пріоритетів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Фінансова безпека є однією з найважливіших складових економічної безпеки. Встановлено, що на фінансовій безпеці України не може не позначатися і глобалізація фінансових процесів, яка посилюється у світовому співтоваристві.

У концепції економічної безпеки академіка В. Гейця, під фінансовою безпекою розуміють "стабільний розвиток фінансової системи країни та її стійкість до потенційно негативного впливу зовнішніх і внутрішніх шоків" [4]. Так, вчені В.Т. Шлемко та І.Ф. Бінько під фінансовою безпекою розуміють "такий стан фінансової, грошово-кредитної, валютної, банківської, бюджетної, податкової систем, який характеризується збалансованістю, стійкістю до внутрішніх і зовнішніх негативних впливів, здатністю забезпечити